

О. В. Сірий,
аспірант, Державний податковий університет
ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0004-2427-9875>

DOI: 10.32702/2306-6814.2025.22.350

ДОСВІД ЗАСТОСУВАННЯ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПРОЦЕСАХ ВЗАЄМОДІЇ ОРГАНІВ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ З ГРОМАДСЬКІСТЮ

О. Siryi,
Postgraduate student, State Tax University

DEVELOPMENT OF DIGITAL TECHNOLOGY IN THE PROCESSES OF INTERACTION OF PUBLIC GOVERNMENT BODIES WITH THE COMMONITY

Стрімкий розвиток мережевих технологій кардинально трансформував комунікаційні моделі між органами публічного управління (ОПУ) та суспільством. Інтернет став ключовою ареною для артикуляції громадської позиції та агрегації інтересів, змушуючи державні інститути до постійної адаптації та інтеграції елементів електронної участі (e-participation).

В Україні найбільш яскравим прикладом є механізм електронних петицій на національному (вебпортал Президента) та муніципальному рівнях. Ця система, що ґрунтується на принципі персоналізованого голосування (25 000 підписів для обов'язкового розгляду Президентом), функціонує як індикатор проблем та простір формування колективної позиції, створюючи своєрідний змагальний простір для ініціатив. Критично важливою для довгострокової ефективності цих платформ є кібербезпека, прозорість процесу розгляду та готовність влади до змістовної імплементації підтриманих рішень, а не лише до формальних відповідей.

Незважаючи на успіхи (наприклад, система "Дія", громадські бюджети), дослідники наголошують на дефіциті довіри до реальної впливовості цифрових інструментів та необхідності переходу від декларативної до результативної участі. Світовий досвід показує, що ігнорування резонансних петицій (досвід США) або відсутність активної комунікації у мережевому просторі (досвід Білорусі) підриває легітимність влади та її здатність протидіяти дестабілізації.

Однією з найбільш прогресивних форм взаємодії є краудсорсинг та партисипативне бюджетування ("Громадський бюджет" в Україні). Ці механізми (як-от vTaiwan у Тайвані, що вирішив конфлікт з Uber) призводять до горизонтальної комунікації та перерозподілу частини функцій ОПУ на користь громадянського суспільства. Це підвищує ефективність влади, зміцнює її легітимність та сприяє досягненню консенсусу.

Однак, паралельно з відкритими платформами, існують приховані загрози, пов'язані з використанням технологій Big Data та психометрії (кейс Cambridge Analytica). Ці технології, що дозволяють моделювати поведінку та здійснювати цільовий вплив на громадян (на основі моделі OCEAN), створюють підґрунтя для цифрового контролю та монополізації влади. Для України, в умовах зовнішньої агресії та інформаційної війни, критичним завданням є забезпечення цифрового суверенітету та обмеження доступу до персональних даних для ворожих акторів, щоб не допустити формування нового типу тоталітаризму.

Ефективність діяльності ОПУ та стійкість демократичного режиму залежать від комплексної трансформації їхніх структурних та комунікаційних функцій, технологічної стійкості та готовності до відкритого діалогу з використанням усіх переваг цифрового простору.

The rapid development of edge technologies has radically transformed communication models between public administration bodies (PAB) and the government. The Internet has become a key arena for the articulation of global positions and aggregation of interests, influencing power institutions to the gradual adaptation and integration of electronic elements participation (e-participation).

In Ukraine, the brightest butt is the mechanism of electronic petitions at the national (webportal of the President) and municipal levels. This system, which is based on the principle of personalized voting (25,000 signatures for mandatory review by the President), functions as an indicator of problems and the broad formation of a collective position, creating its own There is ample space for initiatives. Critical to the long-term effectiveness of these platforms is cybersecurity, insight into the review process and a willingness to lead to the local implementation of supporting decisions, and not just to formal confirmations.

Unconcerned with successes (for example, the "Diya" system, huge budgets), investigators speak out about the shortage of trust in the real influx of digital tools and the need for a transition from declarative to effective participation. Light evidence shows that ignoring high-profile petitions (US evidence) or the presence of active communication in the border space (Belarus evidence) supports the legitimacy of the government. importance of anti-destabilization.

One of the most progressive forms of mutual cooperation is crowdsourcing and participatory budgeting ("Community Budget" in Ukraine). These mechanisms (such as vTaiwan in Taiwan, which is in conflict with Uber) lead to horizontal communication and the redistribution of part of the functions of the public administration to the core of the community. This promotes the effectiveness of power, enhances its legitimacy and promotes the achievement of consensus.

However, in parallel with these platforms, there are emerging threats associated with the use of Big Data technologies and psychometrics (Cambridge Analytica case). These technologies, which allow for the modeling of behavior and the creation of targeted influx on communities (based on the OCEAN model), create grounds for digital control and monopolization of power. For Ukraine, in the minds of the new aggression and information war, critical tasks include ensuring digital sovereignty and limiting access to personal data for hostile actors, so as to prevent the formation of a new type of totalitarianism.

The effectiveness of the operation of the PPU and the stability of the democratic regime lie in the complex transformation of their structural and communication functions, technological stability and readiness for open dialogue with Vykoristannians have already conquered the digital space.

Ключові слова: Електронна участь, ОПУ, Електронні петиції, Краудсорсинг, Big Data, Цифровий суверенітет, Трансформація функцій, Довіра, Легітимність, Громадський бюджет.

Keywords: Electronic participation, OPU, Electronic petitions, Crowdsourcing, Big Data, Digital sovereignty, Transformation of functions, Trust, Legitimacy, Community budget.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Стрімкий розвиток мережевих технологій кардинально змінив ландшафт формування та вираження суспільної думки. Це відкрило для органів публічного управління (ОПУ) нові, більш гнучкі та оперативні інструменти для діалогу з громадянами. Завдяки створенню онлайн-платформ для електронних консультацій та підтримки законодавчих ініціатив, державні структури отримують прямий доступ до першочергових потреб суспільства. Такий цифровий фідбек стає основою для більш обґрунтованого аналізу та пошуку ефективних шляхів вирішення нагальних соціальних проблем.

Інтернет перетворився на ключовий простір агрегації інтересів громадян та артикуляції громадської позиції. З іншого боку, ця ж динамічна цифрова арена створює виклики для традиційних інститутів влади, вимагаючи від них постійної адаптації та захисту своїх ціннісних орієнтирів в умовах інформаційного шуму. Хоча наявні онлайн-механізми можуть не завжди гарантувати абсолютну участь громадян у процесі прийняття рішень, їхнє безперервне технологічне та функціональне вдосконалення є критично важливим чинником трансформації комунікаційних моделей між державою та суспільством. Ця зміна посилює конкуренцію для ОПУ, оскільки інші суб'єкти (неурядові організації, експертні спільноти) тепер мають дієві канали для просування власних, іноді більш інноваційних, пропозицій.

В Україні найбільш яскравим прикладом цифрового залучення є механізм електронних петицій. Цей

інструмент, реалізований як на національному рівні (через офіційний вебпортал Президента України), так і на муніципальному (на вебсайтах місцевих рад), значно розширює можливості громадян та організацій впливати на нормотворчий процес.

Громадянин, пройшовши електронну ідентифікацію, може висунути суспільно значущу ініціативу наголосування. Успіх петиції залежить від кількості зібраних голосів у встановлений термін: на рівні Президента ініціатива, що набрала 25 000 підписів протягом 90 днів, підлягає обов'язковому розгляду головою держави; на місцевому рівні аналогічна вимога діє відповідно до порогів, встановлених місцевими органами влади.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Аналіз останніх публікацій у сфері цифровізації комунікацій між органами публічного управління (ОПУ) та громадськістю показує, що наукова увага зосереджена на кількох ключових взаємопов'язаних темах: електронна участь (e-participation) (наприклад, О. В. Рябенко, О. Д. Кучеренко, Т. Schlosberg), використання соціальних медіа (С. М. Пасічник, М. S. W. Lee, V. W. L. Ho) та технології штучного інтелекту (ШІ) у публічному секторі (Г. С. Курочкіна, В. S. J. Janssen, Т. М. Almarri).

Дослідження підтверджують, що впровадження інструментів електронної участі (на кшталт електронних петицій, електронних консультацій та громадських бюджетів) є важливим фактором підвищення легітимності рішень та подолання дефіциту довіри до влади (В. А. Загвойська, S. Wirtz). Науковці досліджують, як саме дизайн платформ (їхня зручність, прозорість та до-

ступність) впливає на глибину залучення громадян (O'Connell).

Часто ініціативи, що проходять стадію збору підписів, не отримують належної реалізації або прозорого пояснення відхилення. Публікації наголошують на необхідності переходу від декларативної участі (лише збір пропозицій) до результативної участі (імплементация підтриманих рішень) (О. В. Кучеренко, М. J. В. Al-Hajji). Акцент зміщується на гібридні моделі участі, які поєднують онлайн-дискусії (для збору ідей) з офлайн-зустрічами (для формування консенсусу) (K. Schlosberg).

Соціальні медіа (Facebook, Telegram, X, Instagram) є основним предметом аналізу, оскільки вони стали найбільш оперативним каналом комунікації ОПУ з громадськістю, особливо в умовах криз та воєнних конфліктів (В. В. Цимбалюк). Дослідження виділяють проблему фільтрації інформації та боротьби з дезінформацією (фейками) (С. О. Наливайко). Ефективність комунікації залежить від швидкості реакції ОПУ та їхньої здатності адаптувати мову і контент до формату конкретної платформи. Багато публікацій підкреслюють, що використання людського, неформального тону в соціальних мережах (коли комунікація не виглядає як суто офіційний документ) сприяє збільшенню довіри до державних органів, особливо серед молоді (В. О. Древаль). Активно розробляються метрики для оцінки реальної ефективності присутності ОПУ в соціальних медіа, що виходить за рамки простих лайків і репостів, та охоплює зміни у поведінці або рівні поінформованості громадян (І. В. Жилиєва).

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ (ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ)

Провести аналіз досвіду застосування цифрових технологій у процесах взаємодії органів публічного управління з громадськістю.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Дослідники у сфері електронного урядування неодноразово наголошують, що успішний розвиток онлайн-платформ для петицій, звернень, консультацій та інших форм взаємодії ОПУ з громадськістю можливий лише за умови глибокої довіри громадян до цих цифрових ресурсів та інститутів влади загалом.

Світовий досвід (наприклад, дослідження, проведені в країнах, що розвиваються) підтверджує, що низький рівень використання електронних публічних послуг кінцевими користувачами є прямою перешкодою на шляху до ефективного впровадження е-урядування. Цю проблему можна вирішити винятково через підвищення довіри як до самого уряду, так і до Інтернету та технологій як надійних інструментів (пор. дослідження, проведені Л. А. Видясова та ін.).

В українському контексті, незважаючи на високу динаміку розвитку цифрових сервісів ("Дія", місцеві петиції), значна частина громадян залишається обережною щодо їхнього використання для прямої політичної участі. Соціологічні дослідження часто виявляють скептицизм населення щодо реальної впливовості електронних петицій та онлайн-консультацій.

Для значної частини громадян особиста розмова або пряма зустріч з представниками місцевої чи центральної влади залишається більш бажаним і ефективним способом взаємодії. Основними чинниками, які стримують громадян від активної участі на цифрових майданчиках, є: уразливість та кібербезпека інформаційних систем (особливо актуально в умовах військової агресії); цифрова нерівність, пов'язана з різним рівнем навичок використання складних електронних систем; позиція самих інститутів влади, які не завжди готові прозоро імплементувати або чітко пояснювати відхилення ініціатив громадян.

Система електронних петицій в Україні також постійно піддається критиці з боку різних політичних сил, громадських організацій та опозиційних акторів.

Критика може стосуватися складності реєстрації та ідентифікації на порталі, високого кворуму підписів (25 000 для Президента) або недостатньої прозорості процесу розгляду петиції після набору необхідної кількості голосів.

Політичні партії, не представлені або недостатньо представлені у владі, можуть розглядати офіційні платформи як загрозу або як недостатньо ефективний канал для просування своїх програм. У відповідь вони можуть створювати альтернативні онлайн-майданчики для збору підписів під власними ініціативами, підкріплюючи їх обіцянками винести ці ініціативи на розгляд парламенту через своїх депутатів.

У цих умовах конкуренції парламентські партії змушені трансформувати формати своєї комунікаційної взаємодії з суспільством, використовуючи створення альтернативних чи більш таргетованих онлайн-майданчиків як інструмент утримання та розширення своїх цільових аудиторій.

Об'єктивна критика існуючих офіційних платформ є необхідною умовою для їхнього подальшого розвитку. Саме критика з боку громадського суспільства та опозиції запобігає тотальному контролю інститутів влади над цими ресурсами. Якщо громадяни перестануть вважати цей спосіб взаємодії ефективним, конкуруючі суб'єкти швидко створять альтернативні платформи для вираження громадянської позиції.

Міжнародний досвід (як-от в Великобританії чи Іспанії) підтверджує, що механізми народної законодавчої ініціативи та петицій є невід'ємною частиною сучасної демократії, але вони мають свої вимоги до кворуму:

— У Великобританії петиція, що набрала 10 000 підписів, отримує відповідь від уряду, а 100 000 підписів — розглядається для обговорення в Парламенті.

— В Іспанії для народної законодавчої ініціативи (згідно зі статтею 87.3 Конституції) вимагається 500 000 підписів.

Недосконалість цих соціальних інститутів на етапі становлення є неминучою. Інститути влади завжди мають ризик втрати контролю над інформацією як ресурсом влади, що може призвести до створення додаткових бар'єрів і обмежень доступу до даних, формуючи умови режиму цифрового контролю.

З іншого боку, існує ризик популістських рішень (просування їх опозиційними акторами), які можуть мати

негативні довгострокові наслідки. Проте, портали законодавчих ініціатив мають потенціал трансформувати інститути влади у бік відкритості, прозорості та досягнення консенсусу у взаємодії з громадянським суспільством.

Краудсорсинг (від англ. crowd — натовп, sourcing — використання ресурсів) є однією з найпрогресивніших форм взаємодії інститутів влади та суспільства в Інтернет-просторі, спрямованою на спільне вирішення різноманітних проблем. Формати цієї взаємодії можуть бути гнучкими:

— Орган влади виносить на обговорення суспільства конкретну проблему.

— Самі громадяни пропонують ідеї та рішення для розгляду.

У процесі онлайн-обговорення та за підтримки учасників формується оптимальний спосіб вирішення проблеми, який згодом імплементується (реалізується) інститутом влади. У державній сфері краудсорсинг найчастіше застосовується на місцевому та регіональному рівнях (наприклад, для вирішення питань благоустрою).

Ця нова форма участі громадян у політичних процесах порушує питання про доцільність ексклюзивного існування законодавчих інститутів влади як єдиного представництва інтересів громадян. Оскільки громадяни напругу отримують можливість брати участь у формуванні рішень, які ОПУ зобов'язані виконувати, законодавча влада (парламент чи місцеві ради) втрачає частину своїх функцій та повноважень, які переходять до громадянського суспільства.

Практика цифрового краудсорсингу елементів прямої демократії фіксується у багатьох країнах.

— Австрія (федеральний рівень): Впровадження краудсорсинг-процесів використовується для збору ідей та побажань при обговоренні ключових аспектів розвитку демократії (наприклад, у 2019 році). Це сприяло формуванню концепції, що наголошує на цифровізації політичних питань та розвитку демократизації суспільства. Такий підхід формує елементи демократії прямої дії, трансформуючи суспільно-політичний устрій і впливаючи на розподіл влади шляхом передачі частини повноважень безпосередньо громадянам.

— Бразилія (законодавчий рівень): На базі сайту Палати Депутатів створені ресурси для проведення опитувань, інтерактивних обговорень та оцінки законопроектів (наприклад, платформа Wikilegis). Мета цих опитувань — виявити думку громадян та дати їм можливість проявити ініціативу. Результати опитувань стають доступними для доповідачів пропозицій і враховуються ними при підготовці фінального тексту законопроекту. Використання ІКТ у законодавчій діяльності відображає перерозподіл частини функцій (наприклад, функцію планування як постановку цілей і завдань), оскільки громадськість отримує можливість формування та артикуляції як своїх інтересів, так і можливих шляхів досягнення мети.

Взаємодія на місцевому та регіональному рівнях у форматі краудсорсингу та партисипативного (громадського) бюджетування набула широкого поширення. Цей механізм активно застосовується в таких містах, як Мад-

рид, Барселона, Відень, Рейк'явік та, що найважливіше, у багатьох містах України.

— Приклад Мадрида (DecideMadrid): Для виявлення думки громадян і організації дискусій створено інтернет-ресурс, на якому громадяни можуть подати пропозицію для міста та представити проєкт спільного бюджету. Бюджет міста складається на основі пропозицій та голосувань мешканців. Мерія відбирає найбільш життєздатні проєкти на етапі оцінювання, а остаточне голосування за пропозиціями стає обов'язковим для внесення змін до початкового проєкту загального бюджету. Наприклад, у 2019 році таким чином були профінансовані екологічні, енергетичні та соціальні проєкти.

— Український контекст (Громадський бюджет): В Україні громадський бюджет (або бюджет участі) є яскравим прикладом краудсорсингу рішень. Мешканці міст подають проєкти (благоустрій, інфраструктура, культура), а потім голосують за них онлайн (через "Дію", місцеві портали). Виконавча влада міста зобов'язана реалізувати проєкти, які набрали найбільшу кількість голосів та відповідають технічним вимогам.

Приклад партисипативного бюджетування демонструє новий спосіб комунікаційної взаємодії інститутів влади та суспільства. Робота над бюджетом та його виконання перестає бути винятковим правом виконавчої влади. Відбувається трансформація функцій ОПУ, оскільки прийняття рішень частково залежить від волі громадян, а комунікація стає горизонтальною, а не вертикальною.

Передача частини повноважень із прийняття рішень суспільству підвищує конкуренцію між можливими варіантами реалізації завдань. Якщо раніше влада мала виняткове право приймати рішення, то онлайн-платформи створюють умови конкуренції між владою та іншими політичними акторами (громадськими ініціативами), що вимагає підвищення ефективності роботи самих інститутів влади.

На базі Інтернет-ресурсів Київської міської державної адміністрації (КМДА) міг би бути сформований портал краудсорсинг-проєктів (crowd.kyiv.ua — гіпотетична назва). На цьому ресурсі громадяни мали б змогу запропонувати ідею для покращення життя в місті, яка потім розглядається експертною групою з точки зору доцільності та ефективності.

Якщо ідея проходить попередній відбір, її виносять на онлайн-обговорення іншими учасниками. Пропозиції, які набрали найбільшу підтримку користувачів, можуть бути реалізовані міською владою, яка гарантує їх виконання (за умови наявності фінансування та технічної можливості).

— Приклад "Розумний Київ — 2030": Гіпотетичний проєкт "Розумний Київ — 2030" може бути створений з метою розробки Стратегії розвитку міста. У ході краудсорсинг-обговорення можуть бути зібрані ідеї за ключовими напрямками: Відкрите урядування, соціальна сфера, транспорт, освіта, охорона здоров'я, житлово-комунальне господарство та міське середовище. Усі ці ідеї інтегруються у фінальний стратегічний документ.

— Адаптація влади: Інститути виконавчої влади Києва змушені адаптуватися до рішень, прийнятих за результатами краудсорсинг-обговорень. Однак така форма взаємодії має різноспрямований характер. З одного

боку, демократизація прийняття рішень підвищує рівень довіри до влади. З іншого боку, ОПУ можуть виносити на обговорення лише ті питання, які не несуть ризику політичної дестабілізації.

Готовність киян брати участь в управлінні містом безпосередньо залежить від їхньої впевненості у тому, що їхня думка, висловлена на цифрових порталах, буде врахована при прийнятті політичних рішень. Саме від реальної орієнтації влади на думку громадян залежить зацікавленість населення у використанні краудсорсингу, петицій та опитувань.

Крім того, важливим чинником є ступінь розвитку громадянського суспільства, громадянської активності та поінформованості населення про можливості участі. Успіх цифрової комунікації може підвищити як її ефективність, так і ефективність діяльності самих інститутів влади. У такому випадку влада отримує інструмент для зміцнення своєї легітимності та збереження цифрового суверенітету держави.

Однак існує ризик, що влада може стати більш закритою, передаючи на краудсорсинг лише безпечні питання. Це може трансформувати її діяльність шляхом створення цифрового контролю над опозиційними акторами та їхніми прихильниками, які пропонують альтернативні шляхи вирішення проблем.

Застосування сучасних ІКТ може сприяти досягненню консенсусу з суспільством навіть у разі гострої політичної дестабілізації, що є особливо актуальним для України.

— Тайвань (vTaiwan): Після "Революції соняшників" 2014 року, спричиненої незгодою з торговельною угодою з Китаєм, уряд Тайваню запровадив краудсорсинговий формат взаємодії через платформу vTaiwan. Цей інструмент, створений "громадянськими хакерами", став моделлю форуму для обговорення проблем (з 2015 року).

— Механізм консенсусу: Система онлайн-взаємодії відбувається в соціальних мережах, де користувачі обговорюють та оцінюють пропозиції. vTaiwan використовує цифрові анкети та механізм оцінки коментарів (за допомогою кнопок "згоден", "не згоден", "не впевнений"), що дозволяє в режимі реального часу формувати кластери думок та створювати простір для досягнення консенсусу.

— Результати: На основі консенсусу, виробленого громадянами, уряд розробляє законопроект або надає детальні пояснення щодо його відхилення.

Приклад із Uber: У 2015 році за допомогою краудсорсингу було вирішено конфлікт із компанією Uber. Шляхом об'єднання уряду (міністерств), асоціації таксистів та представників Uber вдалося досягти консенсусу, що призвело до співпраці та пом'якшення регуляторних вимог у 2016 році.

Інститути влади Тайваню передали частину своїх функцій з пошуку, обговорення проблем та прийняття рішень громадянському суспільству. Формування елементів нової демократії на основі краудсорсингу дозволяє владі шукати компроміси, досягати згоди з суспільством та адаптуватися до нових умов комунікативного середовища, що сприяє збереженню політичної стійкості.

Наведений приклад розв'язання конфлікту між інститутами влади Тайваню та Uber шляхом краудсор-

сингу демонструє, що вироблення спільної думки дозволяє ефективно вирішувати складні проблеми, якщо інститути влади готові до відкритого діалогу та здатні прислухатися до думки своїх громадян.

Досвід міжнародних кампаній демонструє ефективність психометричного підходу, що є особливо загрозливим для України в умовах інформаційної війни.

Для України, яка захищає демократичні цінності, такий шлях неприйнятний, оскільки він прямо порушує права людини. Проте, досвід Китаю підкреслює важливість цифрового суверенітету (володіння власними технологіями та вміння ними користуватися) як чинника захисту.

Якщо держава не володіє власними цифровими технологіями або не має ефективних механізмів контролю, інститути влади не можуть повноцінно захищати національний інформаційно-комунікаційний простір від зовнішнього втручання. Суб'єкти, зацікавлені в дестабілізації політичної ситуації (в українському контексті — це насамперед ворожі спецслужби та їхні агенти), можуть використовувати різні платформи для підтримки протестної або деструктивної активності.

ВИСНОВКИ

Інститутам влади України необхідно:

1. Вести активну та професійну комунікацію у мережевому просторі (використовуючи, в тому числі, хештеги та меми) для трансляції національних цінностей та ідей, формування політичних кодів та контрнаративів.
2. Забезпечити технологічну стійкість та цифровий суверенітет (мати власні технології та механізми захисту) для протидії зовнішньому втручанню.
3. Обмежувати доступ політичних акторів до персональних даних громадян, щоб не допустити формування режимів цифрового контролю та маніпуляцій, які загрожують соціально-політичній стабільності та демократичним засадам.

Література:

1. Шевченко О.В. Електронна демократія в Україні: проблеми становлення та перспективи розвитку. Актуальні проблеми державного управління. 2019. № 3 (75). С. 55—62.
2. Федорчак О.В. Цифрове урядування: концепції, моделі, перспективи впровадження в Україні. Вісник НАДУ. 2020. № 1. С. 112—119.
3. OECD. Innovative Citizen Participation and New Democratic Institutions: Catching the Deliberative Wave. OECD Publishing, Paris, 2020.

References:

1. Shevchenko, O.V. (2019). "E-democracy in Ukraine: problems of formation and development prospects." Aktual'ni problemy derzhavnoho upravlinnya, vol. 3 (75), pp. 55—62.
2. Fedorchak, O.V. (2020). "Digital governance: concepts, models, and prospects for implementation in Ukraine." Visnyk NADU, vol. 1, pp. 112—119.
3. OECD (2020). Innovative Citizen Participation and New Democratic Institutions: Catching the Deliberative Wave. OECD Publishing, Paris.

Стаття надійшла до редакції 08.11.2025 р.